

Kraków, dnia 9 maja 2022 r.

prof. dr hab. Paweł Czubik,
Kierownik Katedry Prawa Międzynarodowego Publicznego i Europejskiego
Instytut Prawa Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie

Recenzja
pracy doktorskiej mgra Pawła Stefanka zatytułowanej

**„Prawo dostępu do procedury udzielenia ochrony międzynarodowej
– studium prawnoporównawcze”**

przygotowanej pod kierunkiem naukowym
dra hab. Zdzisława Galickiego, prof. UW,
przy promotorstwie pomocniczym dr Zuzanny Kulińskiej-Kępa,
przedłożonej Stałej Komisji Doktorskiej nr 4
Rady Naukowej Dyscypliny Nauki Prawne
Uniwersytetu Warszawskiego,

[Warszawa 2022, ss. 393, przypisów 997]

I. Wstęp

W dniu 31 maja 2019 r. uchwałą Rady Naukowej Instytutu Prawa Międzynarodowego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego zostałem powołany na recenzenta rozprawy doktorskiej mgra Pawła Stefanka, zatytułowanej „*Międzynarodowy system azylowy*”, złożonej w przewodzie doktorskim wszczętym w Instytucie Prawa Międzynarodowego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, a przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. UW dra hab. Zdzisława Galickiego (promotor pomocniczy: dr Zuzanna Kulińska-Kępa).

W przedłożonej w dniu 26 sierpnia 2019 r. recenzji, działając zgodnie z § 6 ust. 6 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora, zawnioskowałem do Rady Naukowej Instytutu Prawa Międzynarodowego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego o niepodejmowanie wówczas działań wiodących do publicznej obrony dysertacji lecz o jej formalny zwrot Doktorantowi, wobec konieczności, jak stanowi rozporządzenie: „uzupełnienia lub poprawy rozprawy doktorskiej”, z uwagi na fakt, iż w ww. pracy zachodziła zarówno konieczność zarówno jej uzupełnienia (np. o tezę oraz jej udowodnienie, poprawne użycie literatury we właściwym zakresie) jak też poprawy (m.in. tematu, podziału materii, zawartości).

W dniu 20 kwietnia 2022 r. na podstawie uchwały nr 7/D-IPM/2022 Stałej Komisji Doktorskiej nr 4 Rady Naukowej Dyscypliny Nauki Prawne Uniwersytetu Warszawskiego w sprawie ponownego przekazania do recenzentów pracy doktorskiej mgra Pawła Stefanka zostałem wskazany ponownie jako recenzent pracy pod zmienionym Uchwałą nr 81/D-IPM/2019 z dnia 30 września 2019 r. tytułem „*Prawo dostępu do procedury udzielania ochrony międzynarodowej – studium prawnomiędzynarodowe*” (promotor: prof. UW dr hab. Zdzisław Galicki, promotor pomocniczy: dr Zuzanna Kulińska-Kępa).

Niniejszym przedstawiam recenzję poprawionej dysertacji doktorskiej pod zmienionym tytułem „*Prawo dostępu do procedury udzielania ochrony międzynarodowej – studium prawnomiędzynarodowe*”. Należy zauważyć znaczącą zmianę treściową i konstrukcyjną pracy, a nawet odejście od dotychczasowych badań w celu przeprowadzenia badań prawnoporównawczych różnych porządków krajowych. Zasadniczo praca została więc napisana od nowa (co zresztą sugerowałem Doktorantowi w mojej recenzji z dnia 26 sierpnia 2019 r.) – recenzja obecna nie może tym samym ograniczać się jedynie do prostego zweryfikowania faktu poprawienia dotychczasowej pracy zgodnie z zaleceniami, lecz oznaczać musi całościową analizę wszystkich aspektów dysertacji podlegających ocenie.

II. Ocena wyboru tematu rozprawy oraz celności udowodnianej tezy

Temat dysertacji sugeruje istnienie problemu naukowego w postaci uprawnienia podmiotowego w dostępie do procedury uzyskania ochrony międzynarodowej. Jest to temat, który sugeruje rozwój prawa indywidualnego człowieka poszukującego ochrony. Abstrahując od sposobu rozstrzygnięcia problemu badawczego, przy już tak ujętym temacie łatwo wyobrazić sobie zakres dokonywanych rozstrzygnięć i przypuszczać co do zarówno założonej i udowodnianej tezy naukowej (istnienie wspomnianego prawa dostępu), jak i podstawowej metody badawczej przyjętej w pracy (tj. prawnoporównawczej). Należy więc odnieść się do tematu pracy pozytywnie – bez wątplenia właściwą decyzją była zmiana tematu pracy dokonana uchwałą Rady Naukowej Instytutu Prawa Międzynarodowego w dniu 30 września 2019 r.

Sama realizacja pracy patrząc przez pryzmat określonego jej tytułu może nie porywać ale jest akceptowalna. Praca z zakresu „prawa dostępu” do prawa (*de iure aditus*), w szczególności mająca *nolens volens* odniesienie proceduralne, powinna określać szczegółowo zakres normatywny przepisów nakładających się na wskazane uprawnienie (co zasadniczo Doktorant czyni) oraz określenie czynników wpływających na odpowiednio rozszerzenie i zawężenie tego zakresu (i z tą kwestią jest już nieco gorzej). Wartościową kwestią jest omówienie analizowanej konstrukcji normatywnej, jaką jest rzeczony prawo dostępu, z perspektywy także prawnohistorycznej – ujęcie takie jest w recenzowanej pracy obszerne, co prawda nie do końca ściśle trzyma się tematu pracy, to jednak, z uwagi na interesujący sposób przedstawienia, jest wartościową częścią analizy.

Nawet jeśli miejscami udowodnienie założonej tezy jest nieco trywialne (nakładają się nań oczywistości, zaś dowód charakteryzuje się skutkiem tego prostą narracją – trudno bowiem oczywistość udowodnić w sposób inny), to należy wskazać, że w gruncie rzeczy jest ono poprawne. Bez wątplenia Doktorant trafnie wskazuje, że istnieje konstrukt normatywny, który określać można mianem „prawa dostępu do procedury udzielenia ochrony międzynarodowej” (abstrahuję w miejscu tym od kwestii czy nie prościej byłoby, bez zmiany tożsamości pojęcia, mówić po prostu o „prawie dostępu do ochrony międzynarodowej” - zaś zastosowana przez Autora nazwa to swoista hybryda językowa), jako „prawa, które dają prawa” (s. 355), udowadnia w jakim zakresie prawo to jest realizowane poprzez poszczególne uprawnienia. Tym samym tezę pracy należy uznać za udowodnioną. Zazwyczaj z konstruktami tego typu, jak omawiany przez Autora, łączą się prawa do uzyskania informacji. Autor tego szczególnie

nie podnosi, aczkolwiek zauważa i uwidacznia w treści pracy (rozdział 2.2.1 nosi tytuł „Prawo do informacji o możliwości ubiegania się o ochronę międzynarodową” – s. 142). Świadczy to także o tym, że Doktorant zrozumiał istotę konstrukcji, której istnienie przedstawia jako tezę pracy.

Obocznie Doktorant rozwija również pomniejsze tezy (co należy zapisać *in plus* pracy) jak choćby udowadniając wzrost stopnia profesjonalizmu w zakresie procedur uchodźczych czy wytwarzanie się jednolitych środków procesowych (i harmonizacja ich znaczenia) przy zbliżonej ich stabilizacji w poszczególnych państwach. Przy badaniach prawnoporównawczych dojście do takich analiz jest przewidywalne, a jednocześnie naukowo cenne. Podział pracy na rozdziały odzwierciedla jej zakres tematyczny – o czym dalej w pkt V recenzji.

III. Ocena strony formalnej pracy (język pracy, przypisy, wykorzystana literatura itp.)

W przedstawionej pracy proporcjonalnie do objętości i tematyki wykorzystano dostępną literaturę przedmiotu. Wykaz wykorzystanych artykułów i druków zwartych to kilkanaście stron bibliografii. Natomiast klucz podziału przyjęty w bibliografii na „Periodyki”, w którym ujęto artykuły z czasopism oraz „Podręczniki, monografie”, w którym ujęto m.in. artykuły stanowiące część publikacji zbiorowych, uważam za nietrafny. Nadto w bibliografii ujęto akty prawne (w różnych kategoriach) oraz szczególnie obficie wykorzystane w pracy orzecznictwo sądowe (sądów międzynarodowych i krajowych).

Przypisy są liczne (blisko 1000), sposób jednakże dokonywanych skrótów (bez logicznego klucza) przedstawianych w treści przypisów publikacji świadczy niestety o nieznanym reguł sporządzania samych przypisów (co powinno być przedmiotem wiedzy przyswajanej na poziomie pisania prac semestralnych na studiach, a już na pewno pracy magisterskiej). Na szczęście bibliografia niweluje nieco tę wadę, całościowo odzwierciedla bowiem dane powoływanych w przypisach pozycji.

Formalne wykończenie pracy niestety jest słabe. W niektórych częściach pracy (np. we wstępie) wprost roi się od błędów gramatycznych i fleksyjnych (potworków językowych). Przykładowo na s. 7 pojawia się informacja, iż „*kolejność została wyznaczona celem opracowania jakim jest przedstawienie gwarancji poszanowania prawa...*”, na s. 17 mowa jest o „*nowatorskim rozwiązaniu istotnego problemu naukowego zmierzającego do udowodnienia tezy*”. Miejscami praca pozbawiona jest w ogóle interpunkcji. Nieuchronne jest wrażenie, iż praca pisana była pośpiesznie i bez następnego nawet pobieżnego przeczytania napisanego tekstu. Szczególnie razi to w przypadku wstępu pracy, który powinien być jej wizytówką, zachęcającą do lektury, a jest językowo najslabszy, miejscami wręcz bełkotliwy (na stronie 8 jako kontrpunkt do „*systemów prawnych obowiązujących w różnych państwach*” Autor stawia „*systemy prawne o charakterze narodowym*” – ciężko wyczuć o co Mu w miejscu tym chodzi, *sic!*) i stwarza wrażenie pisania go na koniec pracy twórczej, przy ogromnym zmęczeniu dokonaną analizą. Nie jest to wada, która miałaby wpływać na negatywną ocenę pracy ale z pewnością język pracy nie stanowił dla recenzenta ułatwienia w jej odbiorze.

Niekiedy, na szczęście praca wynagradza trud jej czytania – za bardzo ciekawe rozważania uważam te poświęcone sytuacji uchodźców libańskich w brytyjskiej bazie Akrotiri na Cyprze (s. 133 i n.). Aż szkoda, że Autor nie pociągnął tego wątku na inne obszary odnosząc się głębiej np. do statusu baz eksterytorialnych.

Odrębną kwestią, którą pozostawiam bez komentarza, jest fakt, że na wydruku w kilku miejscach doszło do zniekształcenia sygnatur orzeczeń przez umieszczenie znaków graficznych (kwadrat z pytajnikiem w środku – tak m.in. na str. str.: 45, 59, 248, 252, 255 – tu w skali

rażącej, 256) – Autor tego błędu sterowników drukarki nie zauważył, bo zapewne nie przeglądnął wydruku pracy przed oprawą i wysłaniem do recenzentów.

IV. Ocena przyjętej metodologii badań

Podstawowa metoda badawcza zastosowana w pracy ma charakter prawnoporównawczy. Należy przyznać, że Autor dobrze stosuje tę metodę - klucz dokonanych porównań jest czytelny i logiczny. Sposób opisu porównywanych instytucji także precyzyjnie zazwyczaj wiedzie do odpowiednich konkluzji.

W pewnym zakresie w dysertacji Doktorant wykorzystał również analizę historyczno-prawną (w szczególności w części I, w ograniczonym stopniu w innych częściach). Stworzyło to poprawną bazę – punkt wyjścia do dalszych rozważań prawa międzynarodowego *de lege lata* i rozwiązań prawa wewnętrznego poszczególnych państw.

Autor w pracy nadto niezwykle bogato posłużył się metodą formalno-dogmatyczną polegającą zasadniczo na analizie orzecznictwa. Można podkreślić, że orzecznictwo wykorzystane w pracy jest bardzo zróżnicowane. Analiza autorska dotyczy zarówno orzeczeń TSUE i ETPCz, jak i sądów krajowych m.in. Niemiec, Norwegii, Wielkiej Brytanii, Szwajcarii, Belgii, Hiszpanii etc. a także, co oczywiste Polski. Dotyka również orzeczeń sądowych i prawa wewnętrznego takich państw pozaeuropejskich jak Australia, Kanada, Nowa Zelandia i USA. Autor przy tym dokładnie podaje źródła zagranicznych promulgatorów sądowych dla wykorzystanych orzeczeń (choć i tu Autorowi zdarzają się wpadki – na str. 91 cytowane orzeczenie sądu kanadyjskiego w sprawie *Suresh* nie zostało podparte żadnymi źródłami). Precyzyjnie opisuje istotę omawianego problemu, który pojawia się w analizowanym orzecznictwie – czasami jedynie można odnieść jednak wrażenie pewnego deficytu wniosków własnych w tym zakresie. Niezależnie od tego należy podnieść poprawność metodologiczną pracy.

V. Ocena treści merytorycznej rozprawy

Rozdział pierwszy ma charakter wprowadzający, zarysowuje zakres zastosowania międzynarodowego prawa uchodźczego. Godne pochwały i wyraziste są w części tej przytoczone statystyki dotyczące przepływu uchodźców (np. na str. 29). W rozdziale drugim Doktorant określa pojęcie „prawa do złożenia wniosku o udzielenie ochrony” jako części analizowanego konstruktów normatywnego, omawiając jednocześnie zakres zasady *non refoulement* (która *nota bene* nie oznacza po francusku tego, co pisze na s. 10 Autor – nazwa ta nie została bowiem, wbrew Jego stwierdzeniom, sformułowana w postaci bezokolicznika). W rozdziale trzecim Doktorant dokonuje przeglądu procedury dublińskiej przez pryzmat państwa odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o ochronę międzynarodową. Obszernie analizuje również kwestię relokacji uchodźców – również w kontekście spraw przed TSUE, które stały się udziałem Rzeczypospolitej Polskiej (wydaje się, że Autor nieco bał się w tym przypadku wyrazić własny pogląd na sprawę). W rozdziale czwartym ograniczając rozważania do nadzwyczajnych trybów procedury (choć należy przyznać, że wprowadzenie do tego rozdziału jest mocno nieklarowne, a samo wyraziste rozróżnienie trybów zwyczajnych i nadzwyczajnych postępowania właściwie w pracy nie następuje), wychodząc od omawiania koncepcji państwa bezpiecznego, rozważa tryb tzw. wniosku niedopuszczalnego, procedurę przyspieszoną i tryb graniczny. W części tej, obok obecnych w poprzednich rozdziałach bogatych rozważań orzecznich, pojawiają się już również daleko idące analizy prawnoporównawcze – Autor dysertacji przybliży rozwiązania państw tradycyjnie udzielających ochrony uchodźcom. Podobne rozważania stanowią gros rozdziału piątego i szóstego pracy. W rozdziale piątym szczegółowo omawiane jest postępowanie dowodowe w przypadku ubiegania się o ochronę

międzynarodową. Jest to postępowanie specyficzne, które musi brać pod uwagę szczególną sytuację osoby ubiegającej się o ochronę międzynarodową. Autor nie ogranicza się jedynie do prostego przedstawienia mechanizmów dowodowych stosowanych w państwach udzielających ochrony lecz także ocenia kierunek zmian (jak to określa „nowe trendy” postępowania) w praktyce państw. Rozdział ten jest ciekawy, zaś bogate analizy prawnoporównawcze mogą być także interesujące patrząc z perspektywy praktyki polskiej. Podobnie jest w przypadku środków zaskarżenia omawianych w rozdziale szóstym. Szczególnie ciekawe jest omówienie prawnoporównawcze organów odwoławczych w państwach udzielających schronienia uchodźcom w tym także organów administracyjnych i quasi-sądowych. Jest w szczególności istotne patrząc z perspektywy systemu polskiego i roli jaką odgrywa Rada ds. Uchodźców.

Należy stwierdzić, że choć oczywiście wybierając temat pracy Autor nie mógł przewidzieć rozwoju sytuacji migracyjnej związanej z napaścią Rosji na Ukrainę, to udało mu się stworzyć bardzo aktualny przekaz naukowy. Stało się tak, pomimo że z samej pracy (co znów niestety stanowi dowód sporej niechlujności przygotowania dysertacji) wyłaniają się dwie różne daty stanu prawnego odzwierciedlonego w recenzowanej pracy. I tak na str. 18 jest informacja, że jest to 30 XI 2021, zaś na str. 76 dzień 31 V 2020.

Jako trafne należy uznać analizy i wnioski dotyczące wiz humanitarnych (s. 137 i n.). Miejscami w pracy pojawiają się trywializmy (na szczęście nie są liczne) – np. prezentowane jako odkrycie twierdzenie, że str. 83, iż „obydwa trybunały [tj. TSUE i ETPCz] niejako współpracują ze sobą uznając swoje orzeczenia.”

Niezależnie od wskazanych mankamentów należy zauważyć, że Doktoranta cechuje znanstwo omawianej materii. Z łatwością porusza się w różnorodnym orzecznictwie i aktach prawnych – z pewnością zakres podjętej analizy i sposób jej przeprowadzenia spełnia kryteria materialne charakterystyczne dla dysertacji tego typu.

VI. Konkluzja

Po zapoznaniu się z rozprawą doktorską mgr Pawła Stefanka „Prawo dostępu do procedury udzielania ochrony międzynarodowej – studium prawnomiędzynarodowe” napisanej pod kierunkiem naukowym prof. UW dra hab. Zdzisława Galickiego przy promotorstwie pomocniczym dr Zuzanny Kulińskiej-Kępy, napisanej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, mogę stwierdzić, że rozprawa ta, jako stanowiąca oryginalne opracowanie problemów naukowych w niej opisanych, spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim, określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach naukowych i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2017 r., poz. 1789), w związku z art. 179 ust. 2 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r., poz. 1669) . Tym samym **moja ocena dysertacji doktorskiej jest pozytywna.**

Doktorant wykorzystał daną Mu w 2019 r. przez recenzentów i Radę Naukową szansę przedstawiając tym razem dysertację zasadniczo poprawną - zarówno pod względem formalnym jak i materialnym. Choć, co prawda, praca pełna jest mankamentów o charakterze interpunkcyjnym czy gramatycznym, zaś miejscami język pracy dalece odbiega od reguł języka polskiego, to jednak wady te nie mają charakteru eliminacyjnego. Co najwyżej należy postrzegać je jako uniemożliwiające obecnie druk recenzowanej dysertacji doktorskiej jako publikacji monograficznej. A szkoda, bo szereg informacji prawnoporównawczych zawartych w pracy jest po prostu ciekawych, a nadto stanowi wartość dodaną w nauce prawa. Może warto więc dokonać zmian językowo-stylistycznych pracy (przez profesjonalnego korektora - polonistę), które mogą przyczynić się do tego, że praca będzie mogła być rozważana jako pozycja nadająca się do druku. W obecnym stanie rzeczy takiej możliwości publikacyjnej nie widzę. Należałoby nadto dostosować reguły sporządzania przypisów do zasad obowiązujących

w tym zakresie w naukach humanistycznych i społecznych (obecnie nie spełniają one żadnych jednolitych kryteriów).

Reasumując, pomimo wyżej dostrzeżonych nieznaczących wad, rekomenduję niniejszym Rady Naukowej Dyscypliny Nauki Prawne Uniwersytetu Warszawskiego, poprzez przyjęcie rozprawy i dopuszczenie jej do publicznej obrony, przeprowadzenie dalszych czynności w przewodzie doktorskim, zmierzających do nadania mgr Pawłowi Stefankowi stopnia naukowego doktora z dziedziny nauk społecznych w dyscyplinie nauk prawnych.

KIEROWNIK
Katedry Prawa Międzynarodowego
Publicznego i Europejskiego
prof. dr hab. Paweł Czubik